

ПОШИРЕННЯ *PINUS NIGRA* ARN. ТА *PINUS PALLASIANA* D.DON У ЛІСОВИХ НАСАДЖЕННЯХ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Узагальнено відомості щодо поширення сосни чорної (*Pinus nigra* Arn.) та сосни кримської (*Pinus pallasiana* D. Don) у лісових насадженнях лісгосподарських підприємств Західного регіону України. Наведено кількість ділянок та площі лісових насаджень за участю досліджуваних видів у відповідних ОУЛМГ.

Ключові слова: інтродукція, інтродуценти, сосна чорна, сосна кримська, лісові насадження.

Сосна чорна (*Pinus nigra* Arn.) набула поширення поза межами природного ареалу. Вона успішно культивується в Європі та Північній Америці [10]. Історія інтродукції сосни чорної в Україні сягає початку XIX століття. У дендропарку "Софіївка" [3] майже повсюдно ростуть дерева віком понад 150 років. На території західної України найстаріші насадження були створені в часи Австро-Угорської імперії, на приватних землях насінням, привезеним найімовірніше з Австрії. Культурні створювались переважно на мілких, багатих вапняками ґрунтах на Опіллі та Поділлі а також у Карпатах.

За даними А.О. Тшука, В.І. Білоуса, В.І. Порви (1966), на території Вінницької, Хмельницької та Тернопільської областей площа лісових культур за участю сосни чорної становить понад 600 га. Тут, на вапнякових, часто еродованих ґрунтах сосна чорна показує себе витривалішою та продуктивнішою ніж сосна звичайна [6].

В умовах Полісся сосна чорна не створює конкуренції аборигенній сосні звичайній. Дослідження культур сосни чорної показали, що порода в умовах півночі українського Полісся істотно відстає від сосни звичайної як за збереженістю культур, так і за таксаційними показниками [9]. Проте питання розповсюдження інтродукованих видів сосни у лісових насадженнях України остаточно не з'ясоване і супроводжується суперечливими даними. Крім цього, часто культури сосни чорної подають як насадження сосни звичайної, тому окремі насадження виявили в процесі досліджень.

Метою наших досліджень було з'ясувати сучасний стан розповсюдження сосни чорної (*Pinus nigra* Arn.) та сосни кримської (*Pinus pallasiana* D. Don) у лісових насадженнях лісгосподарських підприємств західного регіону України. Для реалізації запланованих завдань були проведені власні обстеження лісових насаджень за участю досліджуваних порід, а також було розроблено анкети-опитування та використано матеріали лісовпорядкувальних експедицій.

Ейзенрейх Х. (1959) у межах виду *Pinus nigra* Arnold, виділяє чотири різновиди, серед яких: var. *austriaca* Hoess – сосна чорна австрійська та var. *pallasiana* D. Don in Lambert – сосна чорна кримська [8]. Також Г. Крюссман (1986), розглядає *Pinus nigra* як дуже мінливе дерево з географічними різно-

видами, серед яких *ssp. nigra* (поширена в Австрії, центральній Італії, Греції) та *ssp. Pallasiana* (поширена на Балканах, південних Карпатах, в Криму) [2]. Проте дослідники, зокрема А.Л. Тахтаджян (1956), дотримуються думки про доцільність розглядати *Pinus nigra* та *Pinus pallasiana* як окремі, дуже близькі морфологічно види [5], де лише географічна особливість цих двох різновидів є основою щоб їх вважати самостійними видами [1, 7]. Через те, що в окремих випадках ці два дуже близькі види можуть бути неоднозначно інтерпретовані, ми дослідили і поширення сосни кримської у лісових насадженнях західного регіону України.

Досліджувані лісові насадження за участю сосни чорної розташовуються, здебільшого, окремими біогрупами на карбонатних та щебенистих ґрунтах, часто похилих схилах. Варто зазначити, що і в Німеччині значна частина чорнососнових насаджень зосереджена на схилах, вкритих бідними вапняковими мушляниками, на сході ж країни її культивують на пісках та супісках, що добре прогриваються. Також сосну чорну завдяки її меліоративним властивостям широко використовують у французьких Альпах для контролю зсувів, в Англії та США – для закріплення пісків [8,10].

Узагальнення власних спостережень, матеріалів попередніх дослідників та лісовпорядкувальних експедицій і зібраних анкетних даних, дали змогу виявити достатні площі лісових насаджень за участю дерев сосни чорної та сосни кримської у лісгосподарських підприємствах західного регіону України. Результати узагальнень наводимо у таблиці.

Табл. Поширення сосни чорної та сосни кримської у лісових насадженнях західного регіону України

Обласне управління ЛМГ	<i>Pinus nigra</i> Arn.		<i>Pinus pallasiana</i> D. Don		Всього	
	ділянок, шт.	площа, га	ділянок, шт.	площа, га	ділянок, шт.	площа, га
Волинське	14	46,9	8	23,5	22	70,4
Івано-Франківське	72	202,5	4	12,3	76	214,8
Львівське	73	186,3	3	6,3	76	192,6
Рівненське	1	1,0	10	16,3	11	17,3
Тернопільське	120	249,7	18	46,3	138	296,0
Хмельницьке	10	19,8	207	1172,1	217	1191,9
Разом	290	706,2	250	1276,8	540	1983,0

Результати проведених досліджень та узагальнень (таблиця), свідчать про поширення сосни чорної у лісових насадженнях західного регіону України на 290 ділянках загальною площею 706,2 га, а насадження за участю сосни кримської виявлено на 250 ділянках, проте площа становить 1276,8 га. Загальна площа лісових насаджень за участю досліджуваних видів становить 1983,0 га. Згідно з нашими дослідженнями, досить великі площі займають насадження, де сосна чорна становить 10 % від запасу, або взагалі є домішкою. Варто зазначити, що найкраще збережені стиглі та перестиглі насадження, створені ще за часів Австро-Угорщини та Польщі [4].

Подальші дослідження із з'ясування сучасного стану розповсюдження інтродукованих видів у лісових насадженнях західного регіону України та їх продуктивності дають змогу, на наш погляд, оптимізувати їх призначення та використання.

¹ НЛТУ України, м. Львів;

² Дрогобицький державний педагогічний університет ім. Івана Франка;

³ Львівська державна лісовпорядна експедиція

Література

1. Добровольский В.И. Перспективы разведения в Европейской части СССР средиземноморских черных сосен / В.И. Добровольский // Начные труды УкрНИИЛХиАЛМ. – К. : Госиздатселихозлит, 1956. – Вып. XVIII. – С. 71-80.
2. Крюссман Г. Хвойные породы : пер. с нем. / Г. Крюссман. – М. : Изд-во "Лесн. пром-сть", 1986. – 255 с.
3. Рева М.Л. Голонасинні дендропарку "Софіївка" / М.Л. Рева // Акліматизація й інтродукція нових рослин. – К. : Вид-во "Наук. думка". – 1965. – С. 88-89.
4. Скробач Т.Б. Сосна чорна (*Pinus nigra* Arn.) в лісових насадженнях західного регіону України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. с.-г. наук: спец. 06.03.01 – Лісові культури та фітомеліорація / НЛТУ України. – Львів, 2006. – 18 с.
5. Тахтаджян А.Л. Высшие растения / А.Л. Тахтаджян. – М.-Л. : Изд-во АН СССР, 1956. – Т. 1. – 448 с.
6. Тшук А.О. Деякі особливості таксації лісу в умовах Поділля / А.О. Тшук, В.І. Білоус, В.І. Порва. – Одеса : Изд-во "Маяк", 1966. – 58 с.
7. Щичко В.С. Сосна крымская и ее выращивание в условиях Крыма / В.С. Щичко. – Алушта : Изд-во УкрНИИЛХА, 1958. – 39 с.
8. Эйзенрейх Х. Быстрорастущие древесные породы : пер. с нем. / Х. Эйзенрейх. – М. : Изд-во "Лесн. пром-сть", 1959. – 508 с.
9. Юр Н.В. Рост сосны обыкновенной и черной в культурах на севере Украинского Полесья / Н.В. Юр // Начные труды УСХА. – К. : Изд-во УСХА, 1978. – Вып. 221. – С. 4-6.
10. Guest S. A World Geography of Forest Resources / S. Guest, J. Write, E. Teclaff. – New York, 1956. – 665 p.

Юськевич Т.В., Скробач Т.Б., Смих В.М. Распространение *Pinus nigra* Arn. и *Pinus pallasiensis* D.DON в лесных насаждениях Западного региона Украины

Обобщены сведения относительно распространения сосны черной и сосны крымской в лесных насаждениях лесохозяйственных предприятий Западного региона Украины. Приведены количество и площади лесных насаждений с участием исследуемых видов.

Ключевые слова: Интродукция, интродуценты, сосна черная, сосна крымская, лесные насаждения.

Yuskevych T.V., Skrobach T.B., Smikh V.M. Distribution *Pinus nigra* Arn. and *Pinus pallasiensis* D.DON in forest stands of western region of Ukraine
Generalized information distribution *Pinus nigra* Arn. and *Pinus pallasiensis* D. Don in the forest stands of western region of Ukraine. Information is resulted of the areas of the forest stands of western region of Ukraine.

Keywords: Introduction, introduced species, austrian pine, forest planting.

УДК 712.413:502.63:711

Доц. Д.І. Бідолах¹, канд. с.-г. наук;

доц. Ю.Г. Гринюк¹, канд. с.-г. наук; доц. В.С. Кузьович¹, канд. с.-г. наук;

доц. Я.М. Шляхта, канд. с.-г. наук – БАТІ НУБІП

ЛАНДШАФТНА РЕКОНСТРУКЦІЯ МІСЬКИХ ПАРКІВ ЯК ЗАСІБ КОМПЕНСАЦІЇ УРБАНІЗАЦІЙНИХ ЗБИТКІВ

Проект реконструкції міського парку м. Зборів Тернопільської області виконано на основі функціонального зонування території зі врахуванням компонентів існуючого ландшафту та естетично-рекреаційних і санітарно-гігієнічних завдань. Роз-

роблено низку заходів для пристосування парків невеликої площі до високих антропо-навантажень.

Ключові слова: урбанізація, парк, ландшафтна реконструкція.

Урбанізація – це об'єктивний процес підвищення ролі міст в розвитку суспільства, обумовлений закономірностями розвитку людської цивілізації. Ріст міст, зростання промисловості, концентрація трудових і фінансових ресурсів, розвиток культурних і політичних функцій – усе це має як позитивні, так і негативні наслідки урбанізації. Причому основна маса урбанізаційного негативу пов'язана з екологічними збитками: продукуванням сміття, деградацією штучного міського середовища, шкідливою дією на здоров'я внаслідок забруднень, а також стресових факторів [4, 6]. У сучасній Україні проблеми урбанізації набули специфічного характеру: розвал комунального господарства, занепад культури та самосвідомості населення, нехтування владою елементарними потребами людей призвело до масового винищення зелених насаджень, хаотичної забудови та засмічування територій парків і скверів. Озеленення населених місць, створення місць відпочинку та рекреації становлять надзвичайно складну і актуальну проблему як для великих міст, так і для села. Згідно з містобудівельними нормативами до 50 % території міста повинно відводитися під зелені насадження. Таке співвідношення озелененої і забудованої території забезпечує необхідні санітарно-гігієнічний і архітектурно-планувальний ефекти [3,4].

Парк культури і відпочинку міста Зборів було закладено у 1959 р. на території 5,37 га. Сміливо втілюючи плани партії з підвищення культурного рівня життя трудящих, такі парки масово створювало тодішнє керівництво у великих і малих містах і селищах, їх створювали швидко, часто без врахування архітектурно-художніх принципів композиції та функціонально-організаційних перспектив використання території. Не завжди брали до уваги особливості ландшафтів, еколого-біологічні та декоративні властивості рослинного матеріалу. Однозначно переважав регулярний (геометричний) стиль розбивки ділянки: рядові та алеїні (здебільшого загущені) посадки дерев і чагарників, прямі доріжки. Такий спосіб давав змогу швидко і без великих коштів створити зімкнене насадження, котре забезпечувало тінь і затишок, а дефіцит саджанців декоративних форм, особливо популярних у сучасному озелененні шпилькових видів, призводив до широкого використання широколистяних порід дерев, зокрема лип, кленів та каштанів. Надзвичайно розповсюдженими в парках того часу були різні види та відміни тополі (дерева "малого" довголіття [5]), яка, завдяки швидкому росту, є досить ефективною для озеленення у молодості, але у зрілому віці втрачає свої оздобні та оздоровчі властивості, заважає росту сусідніх рослин та створює інші проблеми як для садівників, так і для відвідувачів парків.

Від часу закладення яких-небудь значних доглядових робіт за деревними насадженнями парку, на жаль, не проводили. Внаслідок довготривалої "кризи" на культурні, рекреаційні, природоохоронні цілі стабільно не вистачає коштів, що поступово призвело до занепаду санітарно-екологічного стану зелених насаджень. За цей час зруйнувалися здебільшого будівлі й інженерні споруди парку, деревостани занепали, пошкоджені і сухостійні дерева, які

¹ Бржанський агротехнічний інститут;